תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם

לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול

ליבטיל והלא לא נברא העולם אלא לפריה

ורביה שנאמר ילא תהו בראה לשבת יצרה

אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו

ועושה אותו בן חורין וכותב לו שטר על חצי דמיו וחזרו בית הלל להורות כדברי בית

שמאי: חוץ מחרש שומה וקמן כו': קתני

חרש דומיא דשומה וקמן מה שומה וקמן

רלאו בני דעה אָף חרש דלאו בר דעה 🕫

הוא וקא משמע לן כדתנן יחרש שדיברו

חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר

הא מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר

חייב תנינא להא דתנו רבנן יהמדבר ואינו

שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם

יזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם וממאי

דמדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו

מדבר זהו אלם דכתיב יואני כחרש לא

אשמע וכאלם לא יפתח פיו ואיבעית אימא

כדאמרי אינשי אישתקיל מילוליה: מדבר

ואינו שומע שומע ואינו מדבר חייב:

והתניא ימדבר ואינו שומע שומע ואינו

מדבר פטור אמר רבינא ואיתימא רבא חסורי

מיחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה

ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע

שומע ואינו מדבר שפטור מן הראייה ואע"פ

שפמור מן הראייה חייב בשמחה יואת שאינו לא שומע ולא מדבר ושומה

וקטן פטור אף מן השמחה הואיל ופטורים מכל מצות האמורות בתורה

תניא גמי הכי הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר שפטורין מן הראייה ואף על פי שפטור מן הראייה

מנחות לג. ערכין ה:], מנחות לג. ערכין ה:], 3) [נדה יג: תרומות פ"א

מ"ב], ג' גיטין על. [מוספתא תרומות פ"א],

ד) פיי חוקע עלמו לדבר הלכה, ה) [ל"ל אשר עשה דוד את הישר וכו' מלכים א

טו הז. ו) וומשני ובירושלמי

שם) ברי׳ מששת ימי בראשית

סיתה] ובתוספתא לא משני היתה]

כלום ע"ו, ז) ויבמות סב.

וע"ש בחו' ד"ה הכל מודין בעבד שאין לו חיים],

מ) [עיין תוספות גטין מח:ד"ה לח תהו], עו) [ועיתוספות פסחים פח: ד"ה

כופין], י) [שייך לעיל במשנה ועיין מוי"ט], כ) [שייך

למתני'],

[תוספתא תרומות

עשין פז טוש"ע י"ד סימן

עטין פו טוט עיי רסו סעיף סב: ה ב מיי' פ״ב מה פ"ב מהלכות אישות הלכה כו ופ"ב מהלכות גירושין הלכה טו ופכ"ט מהלכות מכירה הלכה ב ג טוש"ע אה"ע סימן קכא סעיף ו וח"מ סימן רלה סעיף יח [וא"ח

סימן נה סעיף ח]: ג מיי' פ"ב מהלכות חגיגה הלכה א סמג

עשין רכו: ד מיי' שם הלכה ד סמג

רבינו חננאל

ואמרינן (לאתויי מאי) לאתויי סומא באחת מעיניו שחייב בראייה שהיה פוטרו ואסיקנא לעולם לאתויי חציו אחרונה דתנן כופין את רבו ועושהו בן חורין וחזרו ב״ה להורות כדברי בית שמאי דכיון דודאי לשחרור קאי אע״פ בית שמאי דכיון דודאי לשחרור קאי אע״פ שעדיין לא נשתחרר חייב בראייה: ירושלמי מתניתין בראיית קרבן אבל בראיית פנים אפילו קטז אביו חייב להעלותו קסן אביו הייב לחבלהו שנאמר הקהל את העם האנשים והנשים והטף. וסיפא דקתני עבדים שאינן משוחררין לגמרי פטורין כמשנה ראשונה שנויה. דרש ר' היא שנויה. דוש די אלעזר בן עזריה אנשים באין ללמד ונשים באות לשמוע וטף ליתן שכר למביאיהן. חרץ מחרש אתינן לאוקומא בחרש שאינו לא שומע ולא שאינו לא שונע ולא מדבר הא החרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב. וא׳ תנינא להא דתנו רבנן חרש מדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם זה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם. ואקשינן שומע שומע ואינו מדבר פטור מז הראייה ואתא פטר כן הוארים החומ רבינא ותרצה ואמר חסורי מחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה

תקנתם את רבו. צמה שהיה לו מעיקרא יש לו עכשיו שזהו העבדות ואת עלמו לא תקנתם שאינו יכול לישא אשה ואי משום עבדות הא לא איכפת ליה כלל כיון דמעיקרא היה כולו לרב ועכשיו ביומו לעצמו והר"ר משולם גריס תקנתם את עצמו ואת

רבו לא תקנתם כלל שגם הרב מפסיד הוולדות:

לישא שפחה אינו יכול. ולמכור עלמו לא מלי כדי לישא שפחה דהא גר אינו נמכר בעבד עברי דבעינן ושב אל משפחתו (ויקרא כה) וליכא כדאיתא באיזהו נשך (ב"מ דף על.) ועוד מאחר דלא קיים פריה ורביה ביהדות לא נסבינן ליה כנענית ללד חירות שבו ודכוותיה מלינו בפ"ק דקדושין (דף כ.) אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית וא"ת ישא בת מינו ליתי לד סירות ולישתמיש בלד סירות ולד עבדות בלד עבדות דומיא דפרידה שתבעה אין מרביעין עליה לא סוס ולא חמור אלא מינה בפרק אותו ואת בנו (חולין דף עט.) וי"ל דהתם לא קפיד קרא אלא בכלאים דתרי מינים והא ליכא אבל הכא אמאו קפיד קרא אלד חירות דלא לישתמיש לד חירות בעבדות והא איתא ומטעם דשרי הרבעה שרי גם לרכוב על הפרידה ובתוספתא דמסכת כלאים (פ״ה ובירושלמי פ״ח) תניא אמר רבי איסי בן יהודה אסור לרכוב על הפרידה מק"ו ומה במקום שמותר ללבוש שתי חלוקין אסור בתערובתו מקום שאסור לנהוג שני מינים אינו דין שאסור בתערובתו אמרו ליה והא כתיב (ב) והרכבתם את שלמה בני על הפרדה (מלכים א א)

: (טיני ה' בעיני לישא שפחה אינו יכול.וממזרת

אמר להם אין למדים תורה מן

ד) התקועה א"ל והא כתיב ^{ה)} ויעש הישר

לא ישא אט"ג דעבד מותר בממזרת לפי שקדש ועומד כדתנן פרק האומר (קדושין דף סט.) יכולין ממזרים ליטהר כילד ממזר נושא שפחה ולד חירות שרי בה כדתגן פרק עשרה יוחסין (שם) שחרורי וממורי שרו לבא זה בזה דהא י"ל דאין לנו לתקן כדי להרבות ממורים בעולם ועוד כיון דתפסי בה קדושין אתי לד עבדות ומשתמש באשת איש ונחינה נמי לא ישא דאע"ג דממורת ונחינה ושחרורי מותרין לבא זה בזה דהא הוה התפסת קדושין ואתי לד עבדות ומשתמש באשת איש אי נמי נתינה אסור בלד עבדות דלאו קדש

ועומד הוא אע"ג דמותר בממורת משום דלא מקרי קהל מוזהר בלאו דלא יהיה קדש (דברים כג) וא"ת וליתי עשה [דלשבת יצרה] ולידחי לאו דלא יהיה קדש וי"ל דהכא אפשר לקיים שניהם על ידי כפייה אי נמי דלא אתי עשה ודחי לא תעשה אלא כגון מילה בלרעת דבעידנא דמעקר לאו מקיים עשה אבל הכא משעת העראה עובר ליה בלאו ועשה ליכא עד גמר ביאה: תהו בראה. האי עשה אלים טפי מפרו ורבו כדאמר במגילה בפרק בתרא (דף מו) מוכר אדם ס"ת לישא אשה וללמוד חורה ומייתי לא תהו בראה אבל י"מ משום דעבד לא מיפקיד אפריה ורביה דאמר " היו לו בנים בעבדותו ונשתחרר לא קיים פריה ורביה ולאו מילחא היא דאמר בירושלמי דמו"ק (פ"א) עבד מהו שישא אשה במועד אמר להון נשמעינן מן הדין מחניחין יבטל והלא לא נברא העולם אלא בשביל פריה ורביה ואמר שמעון בר אבא משום רבי יוחנן כל שהוא מלווה על פריה ורביה לא ישא אשה במועד

^ח ועוד לישנא דנקט הכא והלא לא נברא העולם אלא בשביל פריה ורביה משמע דאתרוייהו קאי והא דאמרינן לא קיים פריה ורביה היינו מטעם דבעינן זרעי מיוחס אחריו ואפילו ישראל שיש לו בן מן השפחה אינו קרוי (ג) אחריו ועוד פרו ורבו אכולהו בני נח כתיב אף לכנען: בופרן את רבו. אפילו לשמואל דאמר (גיטין דף לח.) המפקיר עבדו יולא לחירות וא"ל גט שחרור הכא דטבא ליה עבדו ליה לעשות שחרור גמור ואע"ג דאמרינן (ברכות דף מו:) המשחרר עבדו עובר בעשה ניחא לן דליעבד הרב איסורא זוטא ולא ליעבד העבד איסורא רבה כדאמר בעירובין בפ' בכל מערבין (דף לב: ושם) ולא דמי לההיא דריש שבת (דף ד. ושם) וכי אמרינן לו לאדם עמוד וחטא בשביל שיוכה חבירך דהתם פושע בדבר הוי שלא היה לו לאפות הפת תדע דשרינן ריש תמיד נשחט (פסחים דף נט. ושם)

להקריב לכהן אחר חמיד של בין הערבים כפרת חבירו כדי שיאכל קרבן פסח לערב אע"ג דאיכא עשה דהשלמה ": י בשים ועברים. לא שייך לאקשויי אמאי תני נשים לשון רבים ותנא קטן ^(ד) חרש לשון יחיד כדדייק בפרק קמא דנדה _(דף ח.) גבי קטנות והכא חנא אשה דהכא תרי ענייני ולא דמי חד לאידך דחרש ושוטה פטור מכל המצות כדאמר לקמן וקטן לא ידעינן דפטור מקרא רק מק"ו דנשים פטורות דכתיב זכורך טפלים לא כל שכן דהכי דייקינן בפרק קמא דקדושין (דף לד: ושם)

טפלים חייבין נשים לא כל שכן:

⁰ ומי שאינו יבוד דעדות ברגדיו. פרש"י מירושלים לעורה ורבותא נקט דלא מיבעיא מעירו דלא מלי סליק לעורה וה"ה נמי אם הוא אינו יכול לעלות מעירו לירושלים דפטור כדמשמע בגמרא עד הכא מאן אייתי: חרש דומיא דשומה וקמן. במגילה פ"ב (דף יעי:) הכל כשרין לקרוא את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן כו' לא דייק הכי דהתם ע"כ במדבר קיימינן מדקרא את ספר (קף שנ) שכל למרן לקרול מת שמול להיו למת למו למת מחום במת המת שמום וקטן שמא יקלקלו את שחיטתן לא דייק הכי דהתם הטעם מתגילה וברמיזה לא מו מדבר ואינו שומע זהו חרש. בב"ר מפיק ליה אינו מדבר ואינו שומע דכתיב מי שם מלוי בכיון שיוכל לאמן את ידו לשחוט: המדבר ואינו שומע זהו חרש. בב"ר מפיק ליה אינו מדבר ואינו שומע דכתיב מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש (שמות ד) מי [שם] פה קאי לתרוייהו:

שובש ואינו מדבר פטור מן הראייה וחייב בשמחה. והא דלא קתני נשים דמחייבי בשמחה בתר הכי לא חש להכי למיתני סורסא וכיולא בזה מלינו בכמה מקומות וההיא דלקמן (דף ו:) דאמר יש בשמחה שאין בשתיהן שנוהגת באנשים ובנשים מה שאין כן בשתיהן ולא קחשיב חרש מדבר ואינו שומע דהתם בחגיגה נמי מיחייב ולא בעי למיתני יש בשתיהן שאין באחת כגון חרש מדבר ואינו שומע דלא נחית למיתני הך כללא רק מה שבאחת שאין בשתים והכא כי קאמר דמיחייב בשמחה הוא הדין בחגיגה כדפירשתי אלא שמחה נקט דנשים חייבות וחרש שוטה וקטן פטירי וכי תנינן לעיל זה וזה כפיקחין לכל דבריהן להתחייב בשמחה ובחגיגה קאמר:

מקנחם את רבו ואת עלמו לא מקנחם. כל תקנת רבו כאן היא אבל תקנת העבד אין כאן אם נתקן במשפט הממון לא נתקן בפריה ורביה: לישה שפחה הינו יכול. מפני לד החרות שבו וכתיב לה יהיה קדש וגו' (דברים כג): בת חורין אינו יכול. מפני לד עבדות שבו:

לא מהו בראה. לא ברא הקב"ה את הארץ להיות בלא יישוב אלא לשבת ילרה: כדתנן. בריש מסכת תרומות (מ"ב): חרש שדברו בו חכמים בכל מקום. שהשוו חותו לשוטה לפוטרו לא דברו אלא במי שאינו שומע ואינו מדבר הכי קים להו לרבנן דמי שאינו שומע ואינו מדבר דלאו בני דעה נינהו: מדבר ואינו שומע. תחילתו היה פקח עד שלמד לדבר ואח"כ נתחרש: **סנינא**. במתניתין: להא דתנו רבנן. בברייתא ולמדנו שהברייתא הזאת עיקר וסומכין עליה: וה ווה כפקחים. היינו כמתניתין דלא פטר אלא חרש הדומה לשוטה: ואי בעית הימה. הלם כמשמעו נוטריקון אישתהיל מלוליה ניטל דבורו: פטור. מן הראייה. קשיין אהדדי מתניתין וברייתה: המר רבה. מתניתין דתני אלל כאייה חבש דומיא דשוטה: חסורי מיחסרא והכי קתני. (א) דאע"פ דלא דומה לשוטה פטור וכי תניא מתניתיו דומיה דשוטה גבי שמחה הוא דתני ותרי מיני חרש תנא מתניתין וחסורי מיחסרא מתניתין והכי קתני הכל חייבין בראייה חוץ מחרש כל דהו או שומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע: ואף על פי

שהוה פטור. בעולת רחייה לירחות:

תורה אור השלם בִּי כֹה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא
הַשְּׁמִים הוֹא הָאֱלֹהִים יצר הָאָרֶץ וְעשָׁה הוּא כוֹנְנָה לא תֹהוּ בְּרָאָה לָשֶׁבֶת יְצְרָה אֲנִי יִי וְאֵין עוֹד: ישעיהו מה יח 2. וְאָנִי בְחַרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וֹבְאִלֵם לֹא יִפְתַח

הגהות הב"ח

(**ה**) רש"י ד"ה חסור מחסרא והכי קתני דגבי אינו יכול ולמכור וכו' אמר ליה והא כתיב אשר עשה דוד את הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צוהו כל ימי חייו רק בדבר אוריה החתי יס"ד ונ"ב עיין בר"ם פ׳ דרלאות חוקע עלמו לדבר הלכה ולי נראה שדוד ועשה זאת על פין רבו עירא היאירי שהיי מעיר תקוע: (ג) ד"ה לא תוהו וכו' בן מן השפחה אינו קרוי מיוחם אחריו: (ד) ד"ה נשים וכו' ותנא קטן שוטה חרש לשון

מוסף רש"י

תקנתם את רבו. שלינו חסר כלום (גיטין מא.) שאינו מפסיד כלום מן הראוי לו. ואת עצמו שפחה אינו יכול. דלד חירות אסור בה דכתיב (דברים כג) לא יהיה קדש, לא יסב איתתא אמה (פטחים שם. לא תהו בראה. יולר הארץ לא על תהו להיות ריקנית ברא אותה, כי אם לקבת, להיות בה יקוב, ילרה (גיטין שם). חרש שדיברו בו חכמים בכל מקום. ::). **המדבר ואינו שומע** זהו חרש. ולם זהו חרש זהר חו ש. יכני שדברו בו חכמים בכל מקום לשוטה, כפיקח לכל דבריו, כדקתני בהדיא (גיטין עא.).